

**Pristup pravdi:
Pružanje informacija, savjeta i besplatne pravne pomoći u
Bosni i Hercegovini
Nacionalni izvještaj**

1.1 Informativni sažetak

Iako je, od konflikta sredinom 90-ih godina prošlog vijeka, Bosna i Hercegovina (BiH) ostvarila popriličan napredak, još uvijek je suočena sa značajnim preprekama u pogledu razvoja, kao što su visoka stopa nezaposlenosti, nedovoljno razvijena ruralna područja, te neefikasan sistem socijalne pomoći koji ne dobiva dovoljno sredstava. Ekonomija se nalazi na 70% svog predratnog nivoa razvoja, a 20% stanovništva živi ispod granice siromaštva, što je jako visok procenat, imajući u vidu da još 30% stanovništva živi neznatno iznad granice siromaštva. Ako uzmemo u obzir ove činjenice, uspostavljanje efikasnog sistema besplatne pravne pomoći još više dobiva na značaju, imajući u vidu socijalni status građana BiH i stope siromaštva u zemlji. Uz to, mnogi građani i dalje nisu informirani o svojim pravima i veliki broj neriješenih slučajeva koje su pokrenuli građani ometa efikasno funkcioniranje sudova u BiH.¹ Na koncu, veliki broj građana širom BiH uviđa da bi u zemlji trebalo postojati jednako zagantirano pravo na minimum besplatne pravne pomoći (90%).²

I pored ovakvog stanja, postojeći sistem besplatne pravne pomoći u BiH ne može, na jednakoj osnovi, obezbijediti minimum usluga pravne pomoći svim građanima u BiH. Kao takav, sistem ne zadovoljava međunarodne i evropske standarde u ovom pogledu. NVO *Vaša prava*, najveći pružatelj besplatne pravne pomoći u zemlji, navodi da postojeći okvir za besplatnu pravnu pomoć "karakterizira odsustvo planske politike u sistemu besplatne pravne pomoći, odstupanja od Strategije reforme sektora pravosuđa u BiH, te fragmentiranost i različit pristup u rješavanju pitanja besplatne pravne pomoći. Također, uloga nevladinih organizacija u sistemu besplatne pravne pomoći je kontinuirano minimizirana, što je vodilo apsolutnom isključenju NVO iz procesa javnih konsultacija."³ Javne institucije nisu proaktivne u organiziranju pružanja besplatne pravne pomoći na sistematski način. U Republici Srpskoj, Brčko Distriktu i nekoliko kantona nedavno je osnovano nekoliko službi za pravnu pomoć, ali one i dalje nisu dostupne u mnogim drugim kantonima i u većini ruralnih područja.

Ova i druga slična pitanja prepoznata su kao razlozi za usvajanje zakonskog okvira na nivou države koji bi obezbijedio osnovnu besplatnu pravnu pomoć i zakonske mehanizme za reformu postojećih zakona koji mogu biti izvor diskriminacije protiv građana na osnovu mjesta gdje žive. Cilj ovog izvještaja je da doprinese postojećoj debati o politikama time što će se u izvještaju analizirati zakonski okvir i postojeće prakse koje se odnose na usluge pružanja informacija i pomoći građanima te da se u istom identifikuje nekoliko ostvarivih preporuka u vezi sa politikama.

Kako bi se započela rješavati ova pitanja i opcije u vezi sa politikama, u periodu od marta do maja 2013. godine, provedena je anketa o uslugama pružanja informacija, savjeta i pravne pomoći u Bosni i Hercegovini. Cilj ankete bio je da se mapiraju postojeće usluge pružanja informacija i pomoći za građane, da se identifikuju nedostaci u kontekstu usluga te da se izrade preporuke u vezi sa politikama. Anketom je obuhvaćen veliki broj javnih institucija – uključujući općine i pružatelje

¹Istraživački centar Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, "Preporuke za modificiranje i unaprijeđenje predloženog prijedloga Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći" br. 03/10-50-3-96-9/10, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 25.10.2010., može se pristupiti online putem:

<https://www.parlament.ba/sadržaj/about/istrazivanja/default.aspx?id=20310&langTag=en-US&pril=b>. Pogledati i izvještaj o stanju ljudskih prava u BiH 2012. Ministarstva vanjskih poslova SAD, ("2012 Human Rights Reports), april 2013., u kojem se navodi "Prema procjenama, postoji oko dva miliona još uvijek neriješenih građanskih predmeta, od čega se preko polovine predmeta odnosi na neplaćene račune na ime komunalnih usluga.", moguće pristupiti online putem: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2012/eur/204268.htm>.

²Pajić, Zoran i Popović, Dragan, "Suočavanje s prošlošću i pristup pravdi iz perspective javnosti" UNDP u BiH, 2012, može se pristupiti online putem:

<http://www.undp.ba/upload/News/Facing%20the%20Past%20and%20Access%20to%20Justice.pdf>

³NVO *Vašaprava*, "Neujednačenost i neefikasnost sistema besplatne pravne pomoći i potreba donošenja zakona o besplatnoj pravnoj pomoći na nivou BiH." Nacr. Može se pristupiti online: <http://www.vasaprava.org/wp-content/uploads/downloads/2012/04/MAGAZIN-29-2012-final-R.pdf>

besplatne pravne pomoći, a kontaktirane su i nevladine organizacije i sindikati. U anketi je učestvovalo ukupno 65 organizacija, od kojih su 24 bile javne institucije (institucije za besplatnu pravnu pomoć i općine) i 41 nevladina organizacija.

1.2 Zaključak i preporuke

Iz različitih razloga, sistem besplatne pravne pomoći koji je postojao prije rata nije ponovo uspostavljen po okončanju konflikta. Određeni elementi starog sistema još uvijek su prisutni kroz postojeći rad općina i sindikata. Iako raspolažu velikim potencijalom za upravljanje uspješnim sistemom besplatne pravne pomoći, ove institucije su zanemarene. Umjesto toga, međunarodna zajednica se povezala sa više NVO i jačala njihove kapacitete za pružanje pravnih usluga, dok su lokalne vlasti uspostavile nove javne centre, kako na entitetskom tako i na kantonalnom nivou. Danas, pružanje informacija, savjetovanja i usluga pravne pomoći odražava postojeći politički sistem u državi: izuzetno je decentralizirano i rezultat je napora koje ulažu različite zainteresovane strane uključujući institucije države, NVO i međunarodne organizacije.

Uprkos tome, ovo istraživanje, kao i postojeći lokalni i međunarodni izvještaji na istu temu, jasno pokazuju da u BiH ne postoji konzistentan sistem besplatne pravne pomoći koji bi zadovoljio evropske i međunarodne standarde i koji bi, generalno, osigurao pristup sudovima i ostalim mehanizmima zaštite i pomoći. Fragmentiranost sistema besplatne pravne pomoći rezultira time da sistem ne uspijeva zadovoljiti zahtjeve, koji proizilaze kako iz Ustava BiH tako i ECHR, u vezi sa pravom na pošteno suđenje.

Na osnovu analize odgovora prikupljenih putem ankete, moguće je formulirati slijedeće preporuke u vezi s politikama, s ciljem unapređenja sistema usluga pružanja informacija i pomoći građanima u Bosni i Hercegovini.

1.2.1 Preporuke upućene vladama na nivou BiH i entitetskom nivou:

- Potrebno je da na nivou Bosne i Hercegovine bude usvojen okvirni zakon s ciljem kreiranja dosljednog sistema pravne pomoći koji će zadovoljavati evropske i međunarodne standarde i praksu.
- U kontekstu pružanja besplatne pravne pomoći potrebno je prepoznati ulogu općina, sindikata, NVO, advokatskih komora, kao i drugih relevantnih društvenih institucija.
- Potrebno je uskladiti propise o pružanju besplatne pravne pomoći u svim jurisdikcijama u BiH s ciljem osiguravanja minimalnih standarda za pružanje pravne pomoći na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine.
- Potrebne su izmjene i dopune zakona o krivičnom postupku (i propisa o besplatnoj pravnoj pomoći) kako bi bilo uključeno pravo na besplatnu pravnu pomoć žrtvama ili oštećenim osobama u krivičnim predmetima, ugroženim svjedocima i svjedocima pod prijetnjom, kao i žrtvama porodičnog i seksualnog nasilja, te, pored toga, na koji način se pruža i finansira besplatna pravna pomoć namijenjena pomenutim korisnicima.
- Potrebno je izmijeniti i dopuniti propise o pravnoj pomoći kako bi bili revidirani uslovi za ispunjavanje kriterija za besplatnu pravnu pomoć temeljeni na finansijskim potrebama, a ne jednostavno na činjenici da osoba pripada određenoj socijalnoj grupi ili ne, a potrebno je izvršiti izmjene i dopune postojećeg okvira propisa o besplatnoj pravnoj pomoći.
- Potrebno je podsticati razvoj i primjenu javno-privatnih partnerstava između institucija vlasti i

grupa iz civilnog društva u svrhu pružanja ciljanih usluga besplatne pravne pomoći.

- Potrebno je razviti i provoditi kampanje namijenjene javnosti na temu besplatne pravne pomoći.
- Potrebno je da vlada kreira i finansijski podrži edukacijske programe, savjetovanja i obuke o besplatnoj pravnoj pomoći namijenjene policijskim službenicima, tužiteljima i ostalim službenicima zaposlenim u pravosuđu, a putem entitetskih centara za obuku sudija i tužitelja i ostalih agencija za pružanje obuka.
- Potrebno je izraditi nove prijedloge za usklađivanje Zakona o slobodi pristupa informacijama sa Zakonom o zaštiti ličnih podataka, na takav način da se ne narušava svrha i duh zakona koji uređuju slobodu pristupa javnim informacijama.

1.2.2 Preporuke upućene civilnom društvu u BiH:

- Potrebno je razviti konkretnu pravnu pomoć za specifične socijalne grupe, uključujući osobe sa invaliditetom, u saradnji sa postojećim organizacijama koje tim grupama pružaju pomoć.
- Besplatnu pravnu pomoć je potrebno proširiti na ruralna područja, uključujući terenske posjete.
- Potrebno je osmisliti i provesti anketu, na cjelokupnom području države, o potrebama građana u vezi sa pravnom pomoći, što može dati osnovu za buduće aktivnosti na izradi politika.

1.2.3 Preporuke upućene donatorima:

- Potrebno je da donatori pružateljima besplatne pravne pomoći obezbijede dovoljno materijala i finansijskih resursa.
- Potrebno je osmisliti i finansijski podržati edukacijske programe, savjetovanje i obuku za pružatelje besplatne pravne pomoći.

1.2.4 Preporuke upućene državnim i lokalnim advokatskim komorama u BiH:

- Potrebno je podsticati advokatske komore da razvijaju i provode usluge besplatne pravne pomoći u kojima će učestovati njihovi članovi.